

Szakolczay Lajos

Vulkánok tüzevel bélyegezve

Bari Károly Magyar Örökség Díjára

Bari Károly Istenáldotta költő. Költőnek született. Meg néprajzos is, a cigány folklór tudatos búvárlója. És képzőművész is. Emlékszem a csaknem ötven évvel ezelőtti fogadtatásra, amikor nem egy lap szenzációként közölte: tizennyolc éves költő érkezett a bükkaranyosi cigánysorról. Akkor már, a *Holtak arca fölé*, két kiadást is megért kötet verseit olvasva, azt gondoltam, nem a cigánysorról, hanem az égből. Hiszen a csodagyerek azért csodagyerek, mert a keserű sors ösvényét föltolván az égbe – amely csaknem szakrálissá válik, mert akarva-akaratlan ott van benne a megfeszítettség gyötrelme –, hogy elviselhetőbbé tegye az *elviselhetelent*, angyalokkal (is) játszik. Elúzvén a hideget, a sanyarú gyermeksors csapásait.

Egész ifjúsága, s ez kihatott az életpályára, „vulkánok tüzevel (volt) bélyegezve”. A vers kohó-mélyről süvöltött, s miként az első kötet címadó verse mondja, „A döglött lovak / ködöt nyihogtak a kitépett villanyoszlopok / és felrobbantott sínek közt heverő / holtak arca fölé. Majd ugyanitt: „A fák hiába rázták / kiszáradt öklüket, / szürke felhők terpeszkedtek ágaikra, / a holtak sem tudtak már / a varjak fekete siratóénekére felelni, / sötét szemgödrükből kibuggyant a vér”.

A kép, kíméletlen pontossággal, a vers vivőereje – állapotrajz, gondolatfutam, érzékelési pont, ahonnan szemügyre lehet venni a társadalmat (nemcsak a cigánykisebbségről van szó), s nemkülönben az egész világot. Lehet-e az *én* sorstükre, vonulások támasza, bűnmegvalló gesztussal – a költő egész életében a szeretetnek szavazott létjogot – a föltámadás igényét szorgalmazva? Bizony lehet. Az enciklopédikus tudás, az irodalmon (költészet) kívül a filozófiában, a néprajzban, a szociológiában, a képzőművészetben való jártasság izgatóvá tette az elmét –, hogy az alkotó létzongorája, nem kis feladat, csak mindenre kiterjedő, kozmikus igénnyel muzsikáljon.

A szépség bűvköre, magyarán: a szóvarázslat, a fiatal kori versekbe éppúgy ott van, mint a hosszú csend (három évtized) után írott későbbiekben. Lássuk az előbbit! „Kardokba öltözött tulipán, / piros árnyékodba zuhantam, / virágok zengő szívdobogásába / gyötrődésem ezüstpénzeivel, / felgyújtottad perceim erdejét...” (*Kardokba öltözött tulipán*). Majd kései nagy verséből, az *Éjszakai utazásból* egy jellemző, a búcsúzás filozofikumát örök érvényű bölcselemmé avató passzus. „Nem találhatnak rám, akik utánam jönnek, / amikor befoghatatlan vadként keresnek, erdő leszek, / amikor gyógyító növényként, akkor rét, / és előttük a levegőben mindig ott úszik majd / egy tanúságtevő zokogás – és az is én leszek”.

Minő fájdalom íratta le vele, hogy „tanúságtévő zokogás”? Az idő múlása, az öregedés, a betegség? Amikor egész életében állhatatosság vezérelte szabadság-hívó volt? Börtönt is szenvedett verséért (*Vajda János közkatona imája a gyóntatószékben Petőfi Sándor halhatatlan lelke előtt* – 1972), ám ez csak olajjal táplálta a mindig lobogó fáklyát. Szemezgetvén vallomásából, Petőfi, Lermontov, Jeszenyin, Rilke, Radnóti, József Attila – ideértve többek közt Shakespeare-t, Dosztojevszkijt, Csehovot, T. S. Eliotot ugyancsak – a szeretett példaadó ősök. Noha szemérmességében elhallgatta, hozzájuk akar hasonlítani.

A kíméletlen 2018-as *Öninterjú* – amelyben igaztalanul ostorozza mai állapotunkat („rohamléptekkel megyünk bele egy újabb Auschwitzba”) – egyféle, a családra kiterjedő szociográfiai tényrögztítés és gondolatfutamokban csúcsonodó vallomás. Ebből a mérhetlen fájdalomból – a karácsonyi asztalra a sok gyermek számára csak a hitelből vett üres kenyér jutott –, ebből a torkot szorító szégyenletes sorsból (szegénységből) jutott a legmagasabbra. Nem csupán költőként, hanem tudósként is. A cigány folklórral (népköltéssel, népdallal) valósággal katedrális épített. Számtalan gyűjtése-szerkesztése bizonyítja a nyomtatott és hangzó anyag örökérvényűségét (*Tűzpiros kígyócska, Az erdő anyja, Az üvegtemplom, A tizenkét királyfi, Cigány folklór – Magyarország – Románia I–X., stb.*). Gondozásában jelent meg a *Madarak aranyhegedűn* című kötet, amely az európai cigány költők és írók műveit tartalmazza. Ugyancsak ő vigyázza az európai költők és írók cigányokról írt műveit is (*Álomtanya*).

Döbbenetes verseire talán nem is annyira a népi szürrealizmus hatott, inkább karöltve járnak a világ számtalan pontján fölfedezhető, a mágikus realizmust közvetítő művekkel. Képzőművészeti alkotásai, egyvonalas rajzai (*Alázat, Omurtagi asszony*) és színes festményei nem kevés tehetségről tanúskodnak.

Ám Bari Károly nem csupán alkotónak elsőrangú, hanem a közösséget önzetlenül szolgáló embernek is. Eme tevékenységét a már említett magán kiadású lemezsorozaton kívül az ugyancsak az általa is szponzorált *Íves Könyvek* tizenhat műve (kilenc verseskötet, hét kismonográfia) bizonyítja.

Kell-e nagyobb dicséret, ha azt mondom, életműve a magyar kultúra kitörülhetetlen része?